Социолошки преглед, vol. XXXVIII (2004), no. 1–2, стр. 45–54

Милован М. Митровић
Филозофски факултет
Нови Сад

UDK: 316.351
Прегледан научни рад
Примљен:5. 06. 2004.

ДРУШТВЕНЕ ИНСТИТУЦИЈЕ И КУЛТУРНИ ИДЕНТИТЕТ

Овај рад се састоји из два дела. У првом делу рада указује се на значај институционалних оквира за стварање и очување културног идентитета као једног од најважнијих конститутивних елемената модерног националног идентитета.

У другом делу рада р0зматрају се изазови с којима се данас суочавају културне институције од националног значаја у Србији – с посебним освртом на актуелну улогу цркве, школе и универзитета и проблеме у њиховом прилагођавању новоствореним околностима.

Кључне речи: *институције, културни идентитет, школа, институционалне реформе, институционално понашање.*

Друштвена институција је устаљен (установљен), усвојен и уобличен (формализован) начин вршења оног друштвеног деловања које је значајно за одржавање и функционисање неког друштвеног поретка.

Што је неко деловање значајније за целину друштва, то је и друштво заинтересованије да га устали, уреди и уобличи тако да се смање ризици случајног или намерног одступања од усвојеног обрасца који се већ доказао као успешан и функционалан или је само пожељан. Зато су друштвене установе истински *обрасци друштвеног деловања и темељ сваког друштвеног поретка.*

Емил Диркем је истицао да социологија мора, пре свега другог, да проучава друштвене установе. За њега су установе типичне "друштвене чињенице" пошто оне стоје изнад појединаца, врше на њих принуду и усмеравају њихово деловање и понашање у пожељном правцу. Овакав приступ функционисању друштвених установа касније су прихватили и многи функционалисти. Тако су за Парсонса институције *устаљене и међусобно повезане друштвене улоге*, а за Редклиф-Брауна то су *нормирани друштвени односи које признаје нека друштвена група.*

У структури сваке друштвене установе увек се разликују један *вредносни* (идејно-културни) елеменат који одређује циљеве и други *нормативни* (друштвено-организациони) елеменат који усаглашава деловања и односе различитих појединаца и група. Да би једна установа рационално функционисала потребно је да у њој постоји сагласност око основних вредности ("вредносни консензус"), али и да правила деловања и понашања актера буду међусобно усклађена тако да, заједно са расположивим средствима, омогуће остваривање циљева. Исто важи и за односе међу различитим установама глобалног *институционалног*

поретка унутар којег је обично пожељан функционални склад, уз неопходно статусно рангирање.

Културни идентитет је духовна самосвојност неке друштвене заједнице коју чине њени особени вредносно-нормативни обрасци на основу којих се дотична скупина одржава на окупу, изнутра интегрише, комуницира са другима и разликује од других. Језгро културног идентитета чине национални језик, особени систем вредности, друштвени обичаји и историјска самосвест (рационална и митска). Културни идентитет је у социолошкој перспективи динамична и противречна аналитичка категорија: то значи да није једном за свагда дат, да настаје и да се мења у противречним друштвено-историјским околностима и да се одржава уз одговарајуће унутарње напетости.

Јасно одређење наведених појмова омогућује прецизнију артикулацију и дубљу теоријску концептуализацију друштвених проблема који настају у временима када се урушавају институционални системи, када се ломе глобалне друштвене установе, распадају нормативни обрасци, разарају темељне системске вредности и притом мењају вредносне и преобраћају идеолошке оријентације. У том светлу се отвара читав низ теоријски занимљивих и практично значајних питања, као што су:

1. Шта бива са вредносно-нормативним обрасцима кад се распадају глобалне установе?

2. Могу ли се у нове установе уграђивати стари вредносно-нормативни обрасци?

3. Да ли је и како могуће преузимање туђих установа и културних образаца?

4. Како градити нове друштвене институције данас и овде?

5. Могу ли се нове установе потпуно ослободити старог вредносног садржаја и који је модел вредносно-нормативних и институционалних промена оптималан за економске, који за политичке, а који за културне установе?

Сва наведена и многа друга питања сусрећу се у савременим настојањима да се осмисле оптимални модели институционалних промена код нас и да се изнађу реална и рационална решења кључних системских проблема.

Институционалне реформе које нам предстоје нужно су детерминисане различитим и веома противречним чиниоцима:

1. Спољним околностима процеса глобализације, са свим његовим позитивним и негативним дејствима и последицама?

2. Унутарњим околностима процеса постсоцијалистичке транзиције, са не мање контроверзним облицима политичке и социјалне акције и противречним економским, политичким и културним последицама.

3. Затеченом друштвеном традицијом и реално постојећим "културним материјалом" који актуелним "реформистима" стоји на располагању.

4. "Реформским капацитетом народа" – идеолошки манипулисаног, историјски пометеног и социјално деградираног – измученог погрешно вођеним и погубљеним ратовима због којих је додатно фрустриран и разапет из-

међу спољне сатанизације и мазохистичког самооптуживања, што све заједно ствара осећај реалне егзистенцијалне и историјске угрожености.

5. Квалитетом друштвене елите – политичке, предузетничке, културне – степеном њене историјске мудрости и одговорности, релевантног знања и одговарајуће стручне спремности и добре воље са којима јавни актери улазе у реформске подухвате.

Свестрана и темељна реформа глобалних друштвених институција данас је постала неопходан предуслов не само савременог друштвеног развоја него чак и самог опстанка појединих друштава. У нашем случају ради се још и о реформама које намеће процес постсоцијалистичке транзиције, односно околност да су дуготрајним блокадама и изразитом дисфункционалношћу глобалног система урушене све његове носеће институције, а нове, које би их замениле, још нису изграђене. Југословенски социолози су благовремено упозоравали носиоце власти да "одлагање реформи погодује насиљу" – што је крајем осамдесетих година био последњи (и показало се, узалудни) вапај да се реформише систем непосредно пре његовог урушавања. Ни тада околности за покретање и спровођење друштвених реформи нису биле погодне, али је изостајање реформи отворило турбулентне и разорне друштвене процесе који су вишеструко погоршали опште прилике и повећали цену свих каснијих реформи. Ово само потврђује парадоксалну истину да се институционалне реформе увек спроводе у неповољним друштвеним околностима, само што и од неповољних увек постоје још неповољнији услови. Кад су друштвене прилике повољне, то значи да су институције функционалне и ефикасне, па систем који функционише не захтева реформисање, али кад се прилике погоршавају, а са реформама се касни, њихова цена се увек повећава.

Друштвене реформе не претпостављају стварање радикално нових структура, већ само значајно преструктурисање и функционално реорганизовање постојећих. То значи да се реформама обично не поништавају старе да би се стварале нове друштвено-културне творевине, што је циљ револуција. У том смислу, ни предстојеће институционалне реформе српског друштва не морају (нити је потребно) да поништавају основне друштвене вредности које су уграђене у традиционалне нормативне обрасце српске културе. Поготово што су институције у првом реду нормативне творевине, те се њихова реформа више односи на промену начина и средстава деловања него на промене циљева који су превасходно вредносно детерминисани.

Другим речима, модернизовање институција по неком (на пример западно-европском) узору, не налаже обавезу да се одбаци свој систем вредности и прихвати туђи, да се циљеви других прихвате као своји циљеви, да се свој историјски пут (прошли, садашњи и будући) замени нечијим туђим. Институционална реформа је инструменталног карактера и она би требала да омогући да се боље штите своје вредности и ефикасније остварују сопствени циљеви. У том смислу је могуће преузимање туђег искуства, а да се притом не угрожава него да се успешније чува сопствени идентитет.

У динамичним временима није могуће очувати свој идентитет затварањем у себе, али идентитет се још брже губи простим имитирањем других, макар ти други били најпожељнији могући узор личне или колективне идентификације. Кад Срби, примера ради, имитирају Енглезе, Французе, Немце, Американце или било кога другог, онда они не стичу идентитет оних које имитирају него само губе свој идентитет. Кад православци имитирају католике, протестанте или муслимане, чак и у најбољим њиховим особинама, они тиме не оплемењују своју веру, него је само скрнаве на недостојан(ствен) начин. Карикатуралност Србина који се "прави Енглез", неког "ортодоксног" као "већег католика од папе" или каквог "ортодоксног муслимана" изазива само подсмех на једној и(ли) подозрење на другој страни.

Назначени однос стварно не користи ни онима које други имитирају ни онима који имитирају друге – и зато је као такав непотребан. За оне који друге имитирају обично је штетан – јер им узима време и енергију које би могли креативно искористити. Историјски је поучна судбина модела имитације који се скривао иза пароле "стићи и престићи Америку". Много би мудрије било да се од Америке и других учило, уместо што се ушло у трку на њиховом путу. Зар је било реално и рационално очекивати повољан резултат у изнуђеној и прихваћеној утакмици на туђем терену?

Србији предстоји читав низ институционалних реформи у оквиру привредног, политичког и правног система, реформа својинских односа и предузећа, војске, полиције и судства, али и реформа система образовања, социјалне и здравствене заштите, јавног информисања и чега све не. Свака од реформи понаособ, а нарочито све оне заједно, утицаће на будући интегритет и идентитет српског друштва и зато се морају добро промислити, пажљиво дозирати и одговорно спроводити. У сваком од наведених функционалних сегмената затечени су поодавно кристализовани вредносно-нормативни елементи који се намећу као примарна институционална грађа. То је "културни материјал" од којег се морају градити нове модерније институције иако он сам нимало није модеран. Зато наша институционална реформа унеколико подсећа на својеврсну "политичку квадратуру круга". Од старог треба изградити ново, што није нимало лако извести. Ове стварне тешкоће актуелних српских реформи додатно увећавају још два релевантна фактора која код нас јако недостају, а изузетно су значајна за сваку реформу: то су време и новац.

Другим речима, реформе српског друштва имају задатак да од старог и традиционалног културног материјала изграде нове и модерне институције – и то за кратко време и за мали новац. Питање је само како је могуће, и да ли је уопште могуће у постојећим околностима, градити друштвене институције тако да оне истовремено буду и добре, да не буду прескупе и да сувише не окасне? А питање је и чега се од наведеног можемо (или морамо) одрећи – па да штета буде најмања?

Пошто се народ најтеже и најспорије мења, као једина и главна остаје могућност да се симултаним променама персоналног састава политичког вођ-

ства и начина вођења и друштвеног организовања успостављају нова (модерна) "правила игре". Будући да је новац за реформе објективно лимитиран, дилему између модела "брзо-кусо" или "спорије, али сигурније" ваљало би разрешити мудрим изналажењем "разумне средине". Горко српско искуство са "револуционарним пречицама" нико више нема право да пренебрегава. Међутим, ни оклевање са реформама које су реално изводљиве није мање опасно од пречица, а непосредно смо искусили и већ платили високу цену кашњења у реформском прилагођавању српског друштва измењеним глобалним околностима.

С друге стране, стално се мора имати у виду разлика у моделу реформи у области привредној и политичкој, од оних у образовној и духовној. Док би се у организовању привредног и политичког живота требало што мање разликовати од модерних европских узора, у сфери духовној императив је да се културне особености чувају и у дијалогу са другима развијају. Објективан је проблем то што уз економски, политички и војни империјализам наступа, некад као претходница, а некад упоредо с њима – и културни империјализам. Иако је гласно прокламована "мултикултуралност" као модеран политички пројекат, она данас више подсећа на варљиву идеолошку пену једног снажног таласа културног империјализма у виду агресивне американизације и вестернизације свих других, а нарочито малих култура, него што је реалан културно-развојни процес.

У времену које је већ почело политички суверенитет малих народа и држава драстично се ограничава, а економски и војни се скоро потпуно губи. Подручје културе у таквим околностима постаје пресудно социјално поље на којем се "чува што се сачувати може", а то је *културни идентитет* који није нити може да буде замена за пуни политички и државни суверенитет, али јесте историјски легитиман и политички одржив циљ савременог развоја. Никад није било мудро настојање да се остварује немогуће, а да се истовремено пропушта да се учини оно што је могуће – док је још могуће.

Светско тржиште и снага светског капитала неумољиво пробијају баријере националне економије и ко сам на време не прилагоди своје унутарње тржиште спољњем – не само да нема изгледа на успех у међународној размени, него обавезно губи тржишну утакмицу и на домаћем терену. То је глобализацијски процес којем се нико није успео да одупре и зато му се не треба ни одупирати. Они који му се на време и сами прилагоде, они ће платити много мању социјалну цену прилагођавања од оних који то не учине благовремено и допусте да их спољни талас економске глобализације увуче у своје хировите вртлоге. Међутим, са већом или са мањом социјалном ценом, и ми ћемо, кад-тад, код нас, имати "светско" (европско) тржиште. Онај ко преживи време транзиције и ко буде способан да издржи конкуренцију, можда ће и уживати у плодовима нове тржишне економије.

"Светска држава" је, за разлику од светског тржишта много удаљенији, сложенији и теже остварив глобализацијски циљ – уобичајеним жаргоном

речено то је политички циљ "на дугом штапу". Парадоксална је истина да је "дуги штап" реалније и моћнима омиљеније средство убрзавања политичке глобализације од "виртуелне шаргарепе" којом најбогатији подстичу економску глобализацију.

У области у којој је основно средство убрзавања глобализације "виртуелна шаргарепа" доминантан однос, кључна реч је "конкуренција". Пошто "дуги штап" провоцира сукобе, ту је кључна реч "конфликт". Они који у својим рукама држе "штап" заправо "управљају конфликтима" у савременом свету. У таквом конфликтном свету неразумно је деструирати сопствену државу све док и други своје државе не демонтирају, а кобно је по оне који то чине док други (а нарочито њихови суседи) своје државе проширују и јачају. *Вредносна оријентација и одговарајући "поглед на свет око нас" тако постају главни аутохтони чинилац који би могао пресудно да утиче на судбину глобалних националних институција суочених са изазовима светске глобализације.*

Једноставније речено, то би за собом повлачило следећи *политички императив*: *сачувати своју државу све док је и други чувају; а нарочито док други себи праве државу, ми морамо чувати своју, са сличним ентузијазмом с којим су је наши преци историјски стварали*. Уосталом, нису само историјско-политички аргументи на страни државе као глобалне друштвене институције. Свеколико савремено искуство недвосмислено указује да без добро организоване правне државе нигде нема успешне тржишне привреде, безбедног и просперитетног друштва, па ни ефикасне заштите елементарних људских права.

Ентузијазам и јака воља су неоподан предуслов свих великих историјских подухвата, али успешни су били само они који су иза себе имали добро организовану друштвену заједницу која је знала како и са чиме може да оствари оно што хоће. Историјска мудрост подучава сваког ко је спреман да учи да с богатијима не треба улазити у конкурентску трку, а с јачима у конфликте. Али, комуникација ни са једнима ни са другима се не сме прекидати, иначе се ризикује још веће заостајање за богатима, а повећава и вероватноћа сукобљавања са јачима.

Зато је кључна реч оптималних односа са другима "комуникација". То је у првом реду културни друштвени процес (и специфичан однос) у којем и сиромашнији и слабији имају своју прилику да равноправније него у сфери економској или политичкој – с богатима размењују своја добра, а са јакима да сарађују. У актуелном српском друштву економија је урушена, а политика компромитована, и док се прва не подигне, а друга не рехабилитује култура нам остаје као главни "мост" према Европи и свету.

Наведену улогу може да одигра само аутентична српска култура, било да је народна или је елитна. То нипошто неће моћи она масовна, споља увезена или код нас новокомпонована, која као хидра конзумеристички гута све што се нађе на њеном тржишту. Не чекајући на економски опоравак и поли-

тичку стабилизацију ваља очекивати културну консолидацију – што би у постојећим околностима могао да буде реалнији редослед и бржи пут свеукупног опоравка српског друштва. Вредносног је карактера опредељење да оживљавање старих и подизање нових институција националне културне не може и не треба да чека "довршење процеса приватизације" или процеса "демократизације и политичке стабилизације". Данашње сачекивање "бољих времена" пренебрегава исконско искуство да "без невоље нема богомоље", да духовно уздизање претходи сваком другом (као што је то, уосталом, случај и са падовима).

Коначно, приоритет који треба да добију националне културне институције потенцирају актуелне (не)прилике које стварају новостворене државне границе и царинске баријере које политички пресецају и економски раздвајају историјске српске просторе. Ако нам други не дозвољавају државно уједињење, јединствену валуту или заједничко тржиште, зашто сами не организујемо заједницу српских универзитета, академија наука, државних телевизија и других националних институција чији би се културни програми међусобно усаглашавали и допуњавали пре него што изађу на сурово глобално тржиште мултикултурализма.

У том смислу би као један од најпречих културних задатака било покретање и институционализовање *српске лексикографије* која би за свој предмет имала енциклопедијску обраду целокупног националног корпуса и српског културног простора, независно од државних граница у оквиру којих Срби живе и стварају своја културна добра. Ако будемо без организованог и систематског лексикографско-библиографског и енциклопедијског рада неће бити нимало чудно што ће се и даље отуђивати српско културно наслеђе, а други ће неометано да се баштине на нашем добру: најпре у језику и књижевности, а потом и на њивама и у кућама. Кад једном некоме неопрезно допустите да вам узме Руђера Бошковића и Ивана Гундулића, други пут ће посегнути за Николом Теслом, неки други ће вам узети Његоша, а трећи ће из средњовековне српске престонице протерати Богородицу Љевишку, спалити вам куће, избрисати белеге и откинути вам део државне територије.

За сваки народ, па и за Србе, резервоари културног наслеђа представљају својеврсне источнике аутентичних идеја које ће у будућем информатичком свету представљати главну легитимацију сваке друштвене заједнице коју би други могли с ваљаним разлозима да уважавају. Систематско неговање историјских корена и трајно чување својих културних источника, могуће је само уз помоћ одг□варајућих културних институција. Такво опредељење никад није било, нити ће икад бити, некакав "идејни одраз економских прилика" него је увек аутентични израз најдубљих друштвених потреба и најузвишенијих националних вредности.

Својеврстан "(без)идејни одраз" наших данашњих економских и свих других неприлика представљају све раширенији хедонистичко-конзументски културни обрасци – које чине културно непосредоване материјалне вредно-

сти и грубе инструменталне норме. На америчку "виртуелну шаргарепу" могу се намамити само они који су претходно свој целокупан вредносно-нормативни хабитус свели на једну димензију – на вештачки индуковане конзументске потребе којима се масовно имитира стил живота богатијих слојева и друштава. Ту се не ради само о социјалним феноменима који су раније окарактерисани као "дати веру за вечеру" него и о онима које народни геније означава са "видела жаба да се коњи кују". Прво је могло да буде израз економске или политичке нужде, а друго је данас више знак некакве нове, имитативне и масовне културе.

С друге стране, вредносну пометњу додатно повећава околност да је традиционални епско-херојски нормативни образац претераном употребом и злоупотребом потпуно истрошен, искомпромитован и стварно разорен. Он се више не може обновити, нити би то ваљало чинити. Могло се и раније знати да у данашњим друштвеним приликама он неће бити функционалан. Да је српска интелектуална и политичка елита била нешто мудрија и одговорнија према своме народу она би благовремено пронашла, структурно укоренила и уходала одговарајућу функционалну замену за давно превазиђене традиционалне обрасце.

Стварана алтернатива и херојском и конзументском вредносно-нормативном обрасцу, која би истовремено била у складу са традиционалном државотворношћу, али и функционална у модерном смислу, могла би се означити као *институционалистичка свест* коју би пратило *институционално понашање*. Додуше, таква алтернатива је у нашим неприликама имала бројне сметње и зато се тешко и са закашњењем могла јавити. Традиционална сметња српској институционалној култури историјски је укорењена у неповољним околностима дуготрајног опстојавања српског народа у туђем институционалном поретку окупаторских држава. Новија је идеолошко-политичка сметња, а испољавала се као *револуционарна свест* којом је подстрекавано *револуционарно понашање* као политички најпожељнији вредносно-нормативни образац у социјализму. Тамо где је идеолошки и вредносно-нормативно било пројектовано "одумирање породице, приватне својине и државе" није било тешко изазвати братоубичачке ратове, поцепати државу и опљачкати народ. Много је теже (ако је то уопште могуће) обновити ове три темељне институције цивилизованог друштва које су дуго изнутра разаране. Питање њихове обнове је истовремено социјално, економско и политичко питање. То је, такође, питање и духовне обнове, јер је упоредо са породицом, приватном својином и државом, у атеистичком револуционарном пројекту разорена и црква која је традиционално подупирала наведене цивилизацијске институције.

Зато би данашња постсоцијалистичка, послератна, постреволуционарна (и у том смислу "контрареволуционарна") транзиција могла успешно да се изведе само реафирмацијом вредносно-нормативних образаца *институционалистичке свести* која би оживљавала највредније старе и стварала најфунк-

ционалније нове моделе *институционалног понашања* – у браку и породици, на њиви и у фабрици, у политици, јавном животу и свакодневној међуљудској комуникацији.[1] То значи да уместо институционализовања личних ауторитета неопходно би било да се однегује ауторитет институција – породице и својине, школе и болнице, задруге и предузећа, банке, суднице и парламента, државе и цркве.

Они који су се некад клели у Маркса, Енгелса и Лењина (а неки и у Тита), могли би рећи да би актуелна "контрареволуционарна транзиција" могла да се ("лењинистички") означи као "корак назад, два корака напред". Историјски лавиринт у који смо идеолошки заведени (звао се он "косовска Голеш-планина" или "босански тамни вилајет") много је замршенији него што споља изгледа, тако да једноставне и старе лењинистичко-бољшевичке "смернице" не омогућују избављење онима који су се у њему изгубили. Видело се да за нас нису много бољи ни успешнији ни амерички "штап и шаргарепа" или старо-нови "европски рецепти за ('Западни'!?) Балкан". Чини се да најбољи и прави излаз, из лавиринта у којем смо се изгубили, ипак, морамо наћи сами – уздајући се понајпре "у се' и у своје кљусе". Други ће нам помоћи (ако то стварно желе и могу) само онолико колико сами будемо себи помагали. Тачно онако како народна мудрост каже: "Помози сам себи, па ће ти и Бог помоћи!"

ЛИТЕРАТУРА

Бодријар, Жан (1991): *Симулакруми и симулација*, ”Светови”, Нови Сад.

Васовић, Мирјана (2003): "Транзиција, демократизација и субјективно благостање", Социолошки преглед*, (Београд), vol. XXXVII, no. 1-2.*

Гиденс, Ентони (1998: *Последице модерности*, ”Филип Вишњић”, Београд.

Глобализација – мит или стварност (2003): зборник радова (приредио В. Вулетић), Завод за уџбенике и наставна средства, Београд

Еткинсон, Родни (1997): *Зачарани европски круг, Корпоративне елите и нови фашизам*, ”Светови”, Нови Сад.

Зиновјев, Александар (2002): *Запад, Феномен западњаштва*, "Наш дом", Београд

Лаш, Кристофер (1996): *Побуна елита и издаја демократије,* ”Светови”, Нови Сад.

Митровић, Милован (1999): "Традиција и модерни српски идентитет", *Српска политичка мисао*, бр. 1-2, с. 135-162.

[1] "Институционално понашање" је синтагма која је у чврстој позитивној корелацији са политичком синтагмом "правна држава" и одговара традиционално-обичајном изразу "домаћински ред". Такав обичајни, морални и правни ред и институционални поредак не дозвољава полицајцу да се дружи и сарађује с лоповима, судији да брани криминалце, политичару да са јавном влашћу штити свој приватни бизнис, свештенику да згрће новце, професору да продаје дипломе, родитељима чедоморство, а деци оцеубиство – не само физичко, него и социјално и симболичко.

Митровић, Милован (2000): "Актери и модели (дез)интеграције српског друштва, *Социолошки преглед*, vol. XXXIV (2000), no. 3-4, c. 133-145.
Митровић. Милован (2002): "Контроверзе око децентрализације, регионализације и локалне самоуправе у Србији", *Социолошки преглед* (Београд), vol. XXXVI (2002), no. 1-2.
Митровић, Милован (2003): "Легитимитет политичких актера и нека отворена питања уставне реформе у Србији", *Уставне промене*, Зборник радова са научног скупа одржаног на Правном факултету у Београду 22. и 23. априла 2003. на Правном факултету у Београду.
Muench, Richard (1993): Das Projekt Europa. Zwischen Nationalstaat, regionaler Autonomie und Weltgesellschaft, Frankfurt
Оцић, Часлав (2003): "Улога институција у транзицији", у зборнику *Институционалне реформе и транзиција агропривреде у Републици Србији,* ред. Зорка Закић и др, Економски факултет у Београду, Београд.
Печујлић, Мирослав (2002): *Глобализација, Два лика света*, ”Гутембергова галаксија”, Београд.
Србија после Милошевића (2001): тематски број *Српске политичке мисли*, Београд.
Србија крајем миленијума: разарање друштва, промене и свакодневни живот (2002): Зборник радова (уредници С. Болчић, А. Милић), ИСИ ФФ, Београд
Стиглиц, Џозеф (2002): *Противречности глобализације*, изд. SBM-x, Београд
Хајек, Фридрих (2002): *Право, законодавство и слобода, Нови поглед на либералне принципе правде и политичке економије,* заједничко издање. "Службени лист СРЈ" (Београд) и ЦИД (Подгорица).
Чомски, Ноам (1995): *Шта то (у ствари) хоће Америка*, Институт за политичке студије, Београд.
Чомски, Ноам (1996): *Светски поредак – стари и нови,* СКЦ, Београд

Milovan Mitrović
Faculty of Law
Belgrade

S u m m a r y

SOCIAL INSTITUTIONS AND CULTURAL IDENTITY

This paper consists of two parts. In the first one, the author points out the importance of institutional framework for creation and preservation of cultural identity as one of the most important constitutional elements of a modern national identity.

In the second part of the paper, the author deals with the challenges the cultural institutions of the national importance in Serbia face today – with a special reference to the role of the church, school and university and the problems in its adaptation to the new circumstances.

Key words: social institutions, cultural identity, cultural institutions.